

הלכות שבת סימן רפו

ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא פושע, ואף-על-פי-כן יצא ידי חובתו, מפני שזמנה כל היום. ואם שכח ולא התפלל עד שבער כל זמנה, (ג) אין לה תשלומין. (ד) ויגש בה נשיאת כפיים: הגה וְאִם הַתְּפִלָּה אוֹתָהּ קִדְּם תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, (ה) יצא (אהל מועד בשם הרשב"א ור"א פ"י תפלת השחר): **ב** (ו) וְכִל יָחִיד חִיב לְהַתְּפַלֵּל [*] תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין, בֵּין אִם יָשׁ צַבּוּר בְּעִיר אוּ לֹא: הגה וְאַחֲרֵי כֵן [*] חֲזָר הַשְּׁלִיחַ-צַבּוּר הַתְּפִלָּה כְּמוּ בְשָׂאָר תְּפִלוֹת (כ"י בשם שבויל"קט): **ג** וְיִתָּר (ו) [ב] לְטַעַם קִדְּם תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין, דִּהְיִינוּ (ז) *אֲכִילַת (צ) פְּרוֹת אוּ אֲפִלוּ (ג) (ח) פֶּת מוּעֵט, אֲפִלוּ טְעִימָה שְׂשֵׁשׁ בֶּה (ט) כִּדֵּי לְסַעַד הַלֶּב, אָבַל סְעוּדָה (ד) אֶסוּר: ד' הָיָו לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלוֹת אַחַת שֶׁל מַנְחָה וְאַחַת שֶׁל מוּסְפִין, כְּגוֹן שֶׂאֵחֶר מִלְּהַתְּפַלֵּל תְּפִלַּת מוּסַף * עַד שֶׁשׁ שְׁעוֹת (וּמַחֲצָה, טו) שֶׁהוּא זְמַן תְּפִלַּת מַנְחָה, צִרִיף לְהַתְּפַלֵּל (י) שֶׁל מַנְחָה תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכֵן שֶׁל מוּסַף. הגה ומיהו, אִם הִקְדִּים שֶׁל מוּסַף, (יא) יצא (כ"י בשם הרשב"א). וְיִגֹּשׁ אוּמָרִים דִּהְיִינוּ דּוֹקָא שְׂצִרִיף עָמָה לְהַתְּפַלֵּל שְׁתֵּיתָן, (יב) כְּגוֹן שְׂרוּצָה לֵאכַל וְאֶסוּר לוֹ לֵאכֹל עַד שִׂיתְפַּלֵּל מַנְחָה, אָבַל אִם אֵינוֹ צִרִיף עָמָה לְהַתְּפַלֵּל מַנְחָה יְכוּל לְהִקְדִּים שֶׁל מוּסַף. הגה ומיהו, (יג) אִם הֵגִיעַ מַנְחָה קַטְנָה, וַתְּפַלֵּל מַנְחָה (ט) [ט] תַּחֲלָה (הר"י הורא"ש בשם ירושלמי). וְיִגֹּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שְׁאִין עוֹשִׂים בֶּן בְּצַבּוּר

ג טור בשם רשב"א וחספות והורא"ש ורבונו יונה ריש פקד ד דברכות ד פסגות כיו ה נכוחות ל' ו שם כ"ח ודלא קרב חזקא ז שם וקטנא קטא ח חוספות והורא"ש י שם בשם הר"י ורבונו יונה והרשב"א ט טור בשם הרמב"ם פקד ג מחלכות תפלה

באר היטב

(ה) לְטַעַם. הינו כשמוקדש, אכל בלא קדוש אסור, כמ"ש סימן רעא, ע"ת: (ג) פְּרוֹת. אע"ג דאין קדוש אלא במקום סעודה ואכילת פרות לא מהני, כמש"ל סימן רעג ס"ה, י"ל שישתה כוס וין אחריו כמ"ש שם: (ג) פֶּת מוּעֵט. אפלו בפיוצה, כמש"ל סימן רלב ס"ג, מ"א. והבאר היטב אשר לפני כתב: נ"ל בצ"ח, ומבו: עין סימן רעג ס"ה, פננתו, דשם שגי פתח לענין דלהני קדוש במקום סעודה, א"כ סבור הוא דהיה כאן נמי לא יאכל אלא בפיו: וְאֵל דק: (ז) אֶסוּר. והב"ח פתב להחמיר אפלו לקבע סעודה קדם מוסף אם מקדש, והט"ו אוסר מדיקא לקבע סעודה קדם מוסף, ע"ש: (ח) תַּחֲלָה. וְאִם אֵין שְׁהוּת לְהַתְּפַלֵּל שְׁתֵּיתָם תְּפַלֵּל מוּסַף, מַנְחָה וְשׁ לֵה תְּשַׁלְּמוּן, מ"א:

שערי תשובה

[*] תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין. עין במג"א סימן רלג, כשפסקים במקינת המצות צריך לטל דיו שנית להתלפת המוספין, אם לא שידע שלא הסיח דעתו. וְעֵין בְּשֵׁעָרֵי-אִפְרַח שֶׁעַר י סעיף מד: [*] חֲזָר הַשֵּׁ"ן הַתְּפִלָּה כו', הנהגים לומר קדשת קתר בשבת יאמרו ע שפיק יאשאל כו ובר"ח יאמרו ועמ"פ יאשאל, כ"כ גו"השלקן סימן קלד בשם הרב הקטיד מוה"ר דוד גרשון, ועין מ"ש בזה בר"י ובעמ"ב. וְכַבֵּשׂ בִּישַׁע שַׁעַל הַמַּיִדים כְּסוּדָן, מִלַּת הַמַּיִדים בְּמִים לְכַסּוֹף, וְמָה שֶׁנֶּדְפַס בְּנוּ"ן בְּסוּף הוּא סְעוּת, ע"ש: [ו] לְטַעַם. עין בה"ט. ועין בא"י דאם אין לו וין ופת רק פרות וטלש לב, רשאי לטעם קדם קדוש קדם מוסף, ע"ש, ואי לא חליש לב, אין להקל: (ה) תַּחֲלָה. עין בה"ט. וְכַבֵּשׂ בִּית־הַתּוֹרָה: מי שתפלת המוספין בצבור וקראוהו למול הכן, תפלת מוסף בצבור ואח"כ ילך למול, אם לא שיש לחש שתהיה המילה ממנה, ע"ש: ונראה דבמקום שפלוו בכבתי ונבים ממתינים עד אחת המילה אין לו לעשות כן, מפני טרוא

משנה ברורה

(ה) זְמַן הַתְּקִרְבַּת הַמוּסַף הִיָּה לְכַתְּחִלָּה עַד סוּף (שבע⁸⁰): (ג) אֵין לָהּ תְּשַׁלְּמוּן. בינן (ג) שנוקר בה קרבן מוסף, וקרבן מוסף אין לה תשלומין⁴¹, מה שאין כן שארי תפלות שלא נוקר בהם קרבן כלל יש להן תשלומין, כמו שכתוב סימן קח: (ד) וְיִגֹּשׁ בֶּה נְשִׂיאַת כַּפְּיָם. הינו דנושאים פפים במוסף כמו בשחרית, וכו'ל בסימן קכט. וְעֵין שֶׁם בַּסִּימָן קכח סעיף מד בהג"ה, דבכל מדינותינו אין נזהגין לשיא פפים בשבת כלל⁶⁵: (ה) יצא. דקרבן מוסף זמנו מתחלת היום עד הערב, (ג) אלא דאסור להקדים שום קרבן לכתחלה לקרבן תמיד של שחר, ובדיעבד יצא⁶⁶: **ב** (ו) כֵּל יָחִיד וְכו'. דלא תימא דהואיל דהוא בתפלתו במקום התקרבת הקרבן, לא השקלה

באור הלכה

יכול לאחר ואחר-כך להתפלל. ולכאורה לדעת המחבר לקמן בדעה א' הלא יצרך להתפלל מנה מוקדם⁷⁰, ותהיה התפלה שלא כסדר התקובה אף אם התפלל מוסף גם-כן בתוך שבע; ויש לומר, דמכל מקום פושע לא מקרי ביון שעקר התפלה לא אחז זמנה, אכל בכתחלה בודאי נכון להזר שלא יבוא לזה לדעה זו. וְעֵין בְּרַש"י בְּרִבּוֹת כ"ח דבור המתחיל 'מתפללי⁸, והשלחן-ערך פתב דקרי הרמב"ם: * אֲכִילַת פְּרוֹת. הינו אחר קדוש. ועין במשנה ברורה, דאם אין לו מה מניח ללא אחר הקדוש יראה על-כפ' פנים לשתות כל הכוס של ז' ופלו בכחן שצריך לשיא בפיו במוסף גם-כן מטר לשתות רביעית וין שלנו, דבודאי יש בו גם-כן מים. ועין לעיל בסימן קכח סעיף לה מה שכתבנו שם במשנה ברורה אודות ז' וין-ש: * עַד שֶׁשׁ שְׁעוֹת וּמַחֲצָה. ואם אחר עד סמוך לשבע, מסתפק הפר"מ גמדים, דאולי כזה בכל גווי מוסף קודם

המצוה רק על הצבור שבעיר ולא על היחיד, קא משמע לן דלא אמרינן הכי⁹⁰: **ג** (ו) אֲכִילַת פְּרוֹת. ואף-על-גב דלאחר תפלת שחרית (ז) כבר נתחייב בקדוש¹⁰⁰ ואסור לאכל ולשתות מקדם, ואין קדוש אלא במקום סעודה; יש לומר דדי כשישתה כוס וין אחר הקדוש, דגם זהו מקרי סעודה, כ"ל סימן רעג¹¹⁰, ואחר-כך יאכל הפרות; או פשאין לו וין כל-כף, (ה) יש לסמוך על הפוסקים דסבירא להו דדי כשישתה כל הכוס וין של קדוש שפוזוק רביעית, דזהו מקרי גם-כן קדוש במקום סעודה¹²⁰: (ח) פֶּת מוּעֵט. דהינו (ו) בפיוצה, דכל זה הוא בכלל אכילת עראי¹³⁰, (ו) וְכִל־שִׁבּוֹן אִם אוכל מיני תרומות מחמשת המינים דשרי: (ט) כִּדֵּי לְסַעַד הַלֶּב. דהינו שאוכל פרות הרבה, (ט) דאכילת פרות לא מקרי קבע. (ט) וְנִרְאֶה, דאם חלש לבו יכול גם פת לאכל עד שמתחייב דעתו, אף שהוא יותר מפיוצה. פתב באליה רבה והובא בשערי-תשובה, דאם חלש לבו ואין לו וין ולא שאר דבר לקדש עליו, רשאי לאכל פרות והוא הדין מיני תרומות מחמשת מינים קודם מוסף אף בלי קדוש, אכל בלא הכי אין להקל¹⁶⁰: ד' (י) שֶׁל מַנְחָה תַּחֲלָה. שהוא תדיר¹⁶⁰: (יא) יצא. דהא דתדיר קודם הוא רק למצוה ולכתחלה ולא לעבוכא בדיעבד: (יב) כְּגוֹן שְׂרוּצָה לֵאכֹל. לפי מה דמסיק הרמ"א לעיל בסימן רלב סעיף ב בהג"ה, אין לאסר לאכל קדם מנחה גדולה אלא בסעודה גדולה, וסעודת שבת לא מקרי סעודה גדולה¹⁷⁰ וכי אם סעודת נושאים¹⁸⁰ או ברית מילה¹⁹⁰], ולא חשיבן קטא יפשע, ובפרט האיגנא דסומכין על קריאה לבית-העסקת למנחה, אין צריך להתפלל עמה מנחה: (יג) אִם הֵגִיעַ וכו'. וְאִם הוּא סְמוּךְ לְעַרְבֵי וְאֵין לוֹ שְׁהוּת לְהַתְּפַלֵּל שְׁתֵּיתָן,

שער הצינן

(ה) לבוש: (ג) בתי-יוסף; (ג) מנחות מ"ט, והובא בהג"א: (ז) מגן-אברהם וכו': (ה) הינו קדוש של שחרית, עין לעיל ברע"ג באחרונים דהרבה סבירא להו כהבית-יוסף וכו' דכזהו מקום סעודה, ובשחרית בודאי יכול לסמוך עליו: (ו) מגן-אברהם: (ז) אחרונים, וסתמו ולא בארו עד פסא יקרא כזה אכילת עראי, ועין בסימן חרלש לגבי ספא מה שכתבנו שם בזה, והוא הדין הכא¹⁴⁰: (ח) לקמן בסימן חרלש: (ט) עין מגן-אברהם מה שכתב בשם הב"ח דסבירא לה דמדיקא קדם מוסף מטר לקדש ולסעד, ואף שהמגן-אברהם מפקש עליו בזה, והט"ו ועוד אחרונים חולקין עליו בהדיא וסוברין בדעת השלחן-ערך, תא כיון דחלש לבו יש להקל, עין בשלחן-ערך סימן פט סעיף ד ובחשי-אדם כלל טז דין א, ובקדם מוסף בודאי אין להחמיר:

הַלְבוּת שֶׁבֶת סִימָן רַפּוֹ רַפּוֹ רַפּוֹ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יג]

מה שאין בן במוסף²⁰.

במקומות שנוהגים לומר 'לכה דודי' ומסיימים בו 'בואי כלה' שכתב לעיל (סי' רסא ס"ק לא) שנחשב כקבלת שבת, לכאורה צריך האבל להיכנס לבית הכנסת לפני 'בואי בשלום' (הערת ש"כ פס"ה הע' צ). ובמקומות שמאחרים לומר 'מזמור שיר ליום השבת' לאחר שקיעת החמה, כתב הגרש"ז אויערבך (ש"כ פס"ה הע' צד), שלכאורה אי אפשר לנחמו כיון שכבר שקעה החמה, וזה כאבילות בפרהסיא, וכן מדוע שלא יכנס האבל לבית הכנסת לפני זה, ובפרט אם הוא איש נכבד שניכר שעמידתו בחוץ היא מפני אבילותו, שנראה כאבילות בפרהסיא, ולכן הורה שלמעשה באופן זה עדיף שילך קצת בחוץ, שלא תהיה ניכרת כל כך עמידתו בחוץ.

[משנ"ב ס"ק יד]

פרוש, בשאר ימים להפליג מנהג קדם מוסף אפילו קדם חצות²¹.

5) וכשכנס לבית הכנסת בליל שבת לאחר שניחמוהו, דעת הט"ז (בהקדמה לסי' תקכו) שלאחר שכבר קיבל שבת לא ישנה את מקומו, ולדעת הש"ך (יר"ד סי' שצג ס"ז ז) שגם בשבת משנה מקומו, כתב הא"ר (סי' תקמח ס"ז ז) שאף כשכנס לאחר שניחמוהו ישנה את מקומו. ולמעשה הורה הגרש"ז אויערבך (ש"כ פס"ה הע' קד), שבליל שבת כשכנס האבל לבית הכנסת לאחר שניחמוהו, ישב במקומו הרגיל כדי שלא יראה כאבילות בפרהסיא, כיון שכל הקהל כבר נמצא בבית הכנסת וניכר לכולם שמשנה את מקומו, ובשבת בבוקר יקדים לבוא לבית הכנסת וישנה את מקומו.

ואם האבל הוא אדם חשוב כגון 'המרא דאתרא' שרגילים הקהל לברכו כל שבת בברכת 'שבת שלום', הורה הגרש"ז אויערבך (שם הע' נב) שכדי שלא יראה כאבילות בפרהסיא, מותר לקהל לברכו גם בשבת זו בברכת 'שבת שלום'.

סימן רפז

נחום אבלים ובקור חולים בשבת

[משנ"ב ס"ק יא]

בקשי התיירו לנחם אבלים ולבקור חולים בשבת¹.

1) ובטעם הדבר, כתב המג"א (ס"ק א) שחששו שמא יבואו לזעוק בשבת, וביאר השבט יהודה (יר"ד סי' שלה ס"ו), שמתוך כך יבקש עליו רחמים, וזה נחשב בקשת צרכיו שאסורה בשבת.

[משנ"ב ס"ק יב]

אבקור חולים קצאי², וכו', דרשאי לומר 'הקקום ונקמק' וכו', צאו נגד האבלי⁴, דאין להקפיר אבילות בפרהסיא⁶.

2) וכן כשעושים בשבת 'מי שברך' לחולה שאין בו סכנה, כתב לקמן (סי' רפח ס"ק כח) שמוסיף ואומר 'שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא'. ומה שכתב הרמ"א שאין צריך להוסיף בשבת 'ורחמי מרובים', כאן במשניב לא השיג על כך, אמנם בספרו אהבת חסד (ח"ג פ"ג) כתב שיש להוסיף זאת בשבת.

וכן כשמבקור חולה ביום טוב, כתב המקור חיים שיש לומר 'שבת היא מלזעוק', כיון שגם יום טוב הוא בכלל שבת. אבל האדר"ת (ספר זכרון שיה תפילה עמ' קמז) כתב שאין צריך לומר כן, כיון שביום טוב הקלו בשאלת צרכיו יותר משבת, וכמו שאומרים ביום טוב בשעת הצאת הספר תורה 'רבנו של עולם', שיש בו שאלת צרכיו.

ובאמירת 'מי שברך' לחולה בראש השנה ויום כיפור, כתב המטה אפרים (סי' תקפד סכ"ה) שאפילו חלים ימים אלו בשבת, לא אומרים בהם 'שבת היא מלזעוק', כיון שימים אלו הם ימי דין ומותר לבקש רחמים. והוסיף באלף למטה (ס"ק ג), שאדרבה ראוי להתפלל על חולים ביום הדין ואף כשחל בשבת.

3) ובטעם הדבר שהקלו שיכול לנחם את האבלים כדרך שמנחם בימות החול, ביאר המחצה"ש כיון שהמת לא ישוב, לכן אין חשש שיבא לזעוק בשבת, כמו כן צער האבלים לא יתרבה יותר על ידי ניחום האבלים. אבל כשמבקור את החולה יש חשש שהמבקור יבוא לזעוק בשבת על החולה. 4) מנהג זה, הוא כמו שכתבו הבאר הגולה (יר"ד סי' שצג ס"ק י) והערן השלחן (יר"ד סי' ת ס"ה), שהאבל ממתין בפתח בית הכנסת, וקודם שאומרים 'מזמור שיר ליום השבת' מכריזו השמש על בואו ומנחמים אותו בשעת כניסתו.

וכל זה במקומות שניחמו את השבת באמירת 'מזמור שיר וכו'', אבל

סימן רפח

דין תענית, ודין תענית חלום בשבת

[משנ"ב ס"ק א]

האכל אחר שש שעות¹ וכו', כמו תענית בשבת² וכו', ואם טעים מידי קדם תפלת מוסף³, מותר להתאחר יותר ממש שעות⁴.

1) ושעות אלו, לא ביאר המשנ"ב כאן ממתי מונים אותן, אבל לעיל (סי' קנו ס"ק ב) לענין המתאחר מלסעוד בימות החול לאחר שש שעות, כתב שאם קם ממטתו אחרי עמוד השחר, אין מחשבים את השעות מתחילת היום אלא משעה שקם ממטתו, ומקור דבריו במג"א (שם ס"ק א), והוסיף המג"א שהוא הדין לענין תענית בשבת. אולם במשנ"ב להלן (ס"ק ב) משמע שלא סמך על דברי המג"א לענינו ולהקל בשבת במי שקם אחרי עלות השחר לאחר סעודתו עד אחרי חצות, שהרי הביא את דברי הא"ר שהקל בלומר או מתפלל, והוא התיירץ השני שבא"ר, ולא הביא את תירוצו הראשון שבו כתב להקל על פי המג"א הנ"ל.

2) ומטעם זה, אף שלענין אמירת שנים מקרא ואחד תרגום, כתב השו"ע לעיל (סי' רפה ס"ד) שמצהה מן המובחר לסיימה קודם סעודת שבת, על כל פנים אם מחמת כן תתעכב אכילתו עד אחרי חצות, כתב לעיל (שם ס"ק ט) שיאכל סעודת שבת קודם שסיים שנים מקרא ואחד תרגום. 3) ובטעימה זו, הסתפק הפמ"ג (סי' קנו א"א ס"ק ג) אם די בשתיית משקה או שצריך לאכול דוקא פת ובשיעור של כביצה, והקצות השלחן (סי' צ ברה"ש ס"ק א) כתב שאף לדעת הפמ"ג הג"ל ודאי ששתיית מים אינה בכלל טעימה, אבל המטה אפרים (סי' תקצו א"ף המגן ס"ק ב) כתב שבשעת הדחק אפילו שתה רק מים כבר יצא מכלל תענית בשבת, והערן השלחן (ס"א) כתב שאפילו שתה חמין קודם התפילה יצא מכלל תענית.

4) ואכילת סעודה לאחר חצות, משמע לקמן (סי' שלד ס"ק ב) לענין ההיתר להציל מהדליקה לצורך סעודת שבת, שלדעת הבי"ח אינו יוצא בה ידי חובת סעודת שבת, והוסיף המשנ"ב שם שהפמ"ג מפקפק בזה.

הַלְבוּת שְׁבֵת סִימָן רַפּוּ רַפּוּ רַפַּח

סה באר הגולה

י ריכ"ש בחשבה

להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף, כְּדִי (יד) שלא יטעו: ה' [*] 'בשבת יום-טוב אין אומרים 'ברכו' אחר קדיש בתרא (טו) (וענין לעיל סימן קלג):

רַפּוּ נַחוּם אֲבָלִים וּבְקוֹר חוֹלִים בְּשַׁבָּת, וּבוֹ סְעִיף אֶחָד:

א (א) *יכולים (ב) לנחם אבלים בשבת. [*] *וכן יכולים לבקר את החולה. כולא יאמר לו (ב) כְּדָרְךָ שְׂאוּמֵר לוֹ בְּחַל, אֶלָּא (ג) אוֹמֵר לוֹ 'שְׁבֵת הִיא מְלֻזְעָק (ג) וּרְפוּאָה קְרוּבָה לְבוֹא לְיַרְחֲמֵי מְרַבִּים וְשַׁבְתּוֹ בְּשָׁלוֹם': הנה גוש אומרים דאין צריך לומר ו'ירחמי מרבים' וכו', וכן נהגו (רמב"ם פרק כד):

רַפַּח דִּין תַּעֲנִית, וְדִין תַּעֲנִית חָלוּם בְּשַׁבָּת. וּבוֹ י' סְעִיפִים:

א *אסור להתענות בשבת (ב) (א) *עד שש שעות: הנה ונאפלו לומד (ב) ומתפלל אסור (מרדכי פ"ק דשבת): ב כִּישׁ אומרים שְׂאָדָם שְׂמֻזִיק לוֹ הַאֲכִילָה, דָּאֻ עֲנָג הוּא לוֹ שְׁלֵא לְאָכְל, (ג) לֹא יֵאָכֵל: הנה וכן מי שיש לו ענג אם יבכה כְּדִי שְׂמִיךְ (ג) (ד) הצער מלבדו, מֵתָר לְכַמּוֹת בְּשַׁבָּת (אגור בשם שבוילילקט):

בְּאֵר הַיֵּטֵב

(א) לנחם אבלים. בשבת דף יב איתא: בקשי התירו לנחם אבלים בשבת, ע"כ לא יפה עושיך אותך שכל ימות השבוע אינך הולכין רק בשבת, מ"א: (ג) ורפואה. ולאכל יאמר 'שבת היא מלנחם ונתמה קרובה לבוא', ט"ז בשם ב"ח:
(ב) עד שש שעות. ולשם תענית אפילו שעה אחת אסור, מהר"ל. וא"כ שלא כדון עושים קצת קהלות שמתענים בשבת עד חצות על הגזרות, מ"א, וכן הש"ץ דמגנן ואין יוצאין מבתוכו עד אחר שש, ובפרט בחרף, ומכ"ש ביו"ט, מלבד ברה"ה, ענין ס' תקפד סס"א: (ג) הצער מלבדו. וט"ז קמב דנאקא מחמת רב דבקתו בהקביה מטר לבכות, וכ"ה מצוי במתפללים בכונה, אבל כְּדִי שִׁצְא הצער מלבדו לא, ע"ש. ויבאלה דכה התידי:

שְׁעֵרֵי תְּשׁוּבָה

דצבורא, שאין זה כבודם שיהיו יושבים ומסתמנים עליו עד שיגמרו התפילה בצבור: [*] בשבת יום-טוב כו'. וקמב במח"ב דבארן העביר ונאין מצרים נותנים לומר ברכו גם בשבת וי"ט אחי קדיש בתרא, ע"ש:
[*] וכן יכולים לבקר כו'. וקמב במח"ב שבעת-הקמה פתח לעורר בזה, ומה טוב מנהג ירושלים טובי"ב, אם בקרת מהנהג לכויד חתן או אבי חתן, הוא כמו נגע קניסה ויצאה דוקא, וגם פתח בשם חקמי המוסר דמי שספק בידו לא יפה עושה לבקר חולה בשבת, וכלן בחל לבקר נגיים חולים ונראה ענין ונאקם וירחם עליהם כפי אשר תשיג ידו, והוא מצות ב"ח מתקנה כו', ע"ש. ונראה מי שבימות החל טורד בפלי דשמיא או דעלמא ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אותבו שיוצע בו שיש לו נחת מה שחא בא אליו לבקרו, מצוה קא עבדי ואין לו למנע מללכת בשבת וי"ט. ומי שחא רך הלכב ומצר על יסורי החולה, אין לו לילך לשבת לבקר, ודלענג נפן ולא לצער:

מְשַׁנָּה בְּרוּרָה

יתפלל מוסף, דמנחה יש לה תשלומין בערבית מה שאין כן במוסף^(טו) [מג"א]. ובספר דגול מרכבה חולק עליו מהירושלמי שמפרש להפוך, וכן הקשה עליו בספר בית-מאיר, ובחדושי הגאון רבי עקיבא איגר מישבו בדחק: (יד) שלא יטעו. פרוש, בשאר ימים להתפלל מנחה קדם מוסף אפלו קדם חצות^(טז): ה' (טו) וענין לעיל סימן קלג. ברמ"א, דשם נתבאר היטב דין זה:

בְּאֵר הַלְכָה

לכלי עלמא, דלא יביר על מצותו הראיה ויהיה פושע: * וכן יכולים לבקר את החולה וכו'. ענין במשנה ברורה סעיף קטן א דלא יפה וכו': אם לא שבימות החל היה טורד, ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אותבו, שיוצע בו שיש לו נחת מה שחא בא אליו לבקרו, מצוה קעבדי ואין לו למנע מללכת בשבת יום-טוב [שע"ת]. ונראה שהוא הדין אם הלך לבקרו בחל, גם-כן אין אסור לבקר בשבת, דהלא אמרו חז"ל דאין לבקר חולים שעור, ולא מצטו הפוסקים רק אם בחל אין הולך כלל ומכונן שילך בשבת, ובפרק אם הוא יודע שפתיחתו לחולה הוא לתועלת, לנצחו איך להתנהג בענין מתלתו וגם לתזק אותו שלא יפל לבו עליו, כדאי מצוה רבה הוא עושה בזה:

א (א) יכולים וכו'. אמרין בגמרא: בקשי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת⁽¹⁾, (ב) ועל-כן לא יפה עושיך אותך שְׁכָל יָמֵי הַשְּׁבוּעָה אֵינְךָ הוֹלְכִין, רק בשבת: (ב) כְּדָרְךָ שְׂאוּמֵר לוֹ בְּחַל. דמזטער ומעורר הכי, דאסור בשבת: (ג) אוֹמֵר לוֹ וכו'. אבקור-חולים קא"ש⁽²⁾, (ג) וכוחוים אבלים יאמר לו 'שבת היא מלנחם ונתמה קרובה לבוא', (ג) ויש מקלים דרשאי לומר 'המקום ונתמה קרובה לבוא': אם בא האבל לבית-הכנסת אחר אצירת מ'מזמור שיר ליום השבת', שוב לא יקרא השמש:

* אסור להתענות. ואסור תענית בשבת, יש דעות בפוסקים אם הוא רק מדברי קבלה, מדכתוב 'וקראתם לשבת ענג', או הוא מדאורייתא [מדכתוב "אבלהו יום וגו'"] ענין בתשובת הרשב"א סימן תרי"ד, וענין לקמן בסימן תיח ותקע⁽³⁾. ונראה פשוט, דתענית עד שש שעות לכלי עלמא מדרבנן: * עד שש שעות. ולשם תענית, אפילו שעה אחת אסור, כן פתח מהגד אברהם בשם פוסקים. ואם כן, הא דאמר בירושלמי 'ו' שעות', הנינו על-פרסך שלא לשם תענית, ונאפלו הכי אסור משום שהוא זמן רב. וקשה, דאם-כן מאי ראה מתי בירושלמי [שקביאו תרי"ף בפרק קמא דשבת]: מתניתין היא, קדם חצות לא ישלמו וכו', ענין שם, הא הנה התענה לשם תענית? אָמַנְס בעקר דין דמגן אברהם הסכים הגר"א בסעיף ד, ענין שם ואין להקשות ממשנה דיקום חצות לא ישלמו, דנהי דאפילו שעה אחת

צאו נגד האבל⁽⁴⁾, דאין לתקור אבילות בפרהסיא⁽⁵⁾, ומכל מקום לילך בעצמו לומר לו 'שבת היא מלנחם' וכו', רשאי:

א (א) עד שש שעות. דגם בחל, האוכל אחר שש שעות⁽⁶⁾ הני כוזרק אכן לחמת, על-כן נקרא כמו תענית בשבת⁽⁷⁾. ולשם

תענית, (ב) אפילו שעה אחת אסור; ועל-כן שלא כדון עושיך שמענינים בשבת (ג) עד סמוך לחצות על הגזרות. ואם טעים מדי קדם תפלת מוסף⁽⁸⁾, מֵתָר לְהַתְּאֵחַר יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת⁽⁹⁾ [פמ"ג]. (ב) ומתפלל אסור. ולפי זה, השליח-צבור שמגנן ואין יוצאין מבית-הכנסת עד אחר שש, שלא מהגן הוא, ובפרט בחרף שהתימים צערים, ומכל-שכן ביום-טוב, מלבד בראש-השנה⁽¹⁰⁾ [ב"ח]. ויבאלה רבה מצא סמך להקל בלומד ומתפלל להתאחר עד אחר חצות, ובבבג"שע' שעל הפרדכי פרק קמא דשבת פתח גם-כן שמתר ללמד ולהתפלל עד חצות: ב (ג) לֹא יֵאָכֵל. וכמעט קרוב לאסור האכילה, כיון שמזער שניזק⁽¹¹⁾ [פמ"ג ותו"ש], והנינו אם גם פזית קשה לו לאכל. וענין לקמן בסימן רצא סעיף א בהג"ה: (ד) הצער מלבדו. פתח הט"ז: הנינו דוקא אם מחמת רב דבקותו בהקדוש-ברוך-הוא וזלגים עיניו דמעוות, שכן מצונו ברבי עקיבא, בזהר חדש, שהיה בוכה מאד

שְׁעֵרֵי הַצִּיּוּן

(א) מגן-אברהם ו"א: (3) ט"ז ו"א: (2) מגן-אברהם בשם פרישה: (ב) מגן-אברהם ו"א, וכן פתח הגר"א בסעיף ד: (3) פרימקדים:

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רַפָּה

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק ג]

רוֹצֵה לומר, אֶף-עַל-פִּי שָׁאִין בּוֹ תְּרַגּוּם¹².

12) ולכאורה צריך ביאור, שהרי בכל החומשים יש תרגום אונקלוס על הפסוק "עטרות ודיבוק" (במדבר לב ג), והמהרי"ץ חיות (ברכות ת, ב) והמסורת השי"ס (שם) כתבו, שיש להגיה שהכונה לדיבוק ועטרות שבסוף הפרק (שם לד), שבזה לא הוסיף התרגום כלום, וראה בהע' הבאה.

שכשאומר שמות' יאמר בנגינותיו, ובמשנ"ב להלן (ס"ק יז) כתב שאינו מעבב לקוראה בטעמי המקרא.

11) והטעם שעדיף לקרוא בספר תורה, כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקכט [אשר ממנו מקור דין זה כמצויין בשעה"צ ס"ק ב]), שהוא מכיון שיש לספר תורה קדושה מרובה [וראה ט"ז ס"ק ב ומשב"ז שם]. והוסיף, שמכיון שמצות כתיבת ס"ת היא כדי שיקראו בה, עדיף לקרוא בס"ת שבתוך ביתו.

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רַפָּה

המשך מעמוד 126

שאי אפשר להתחיל לקרוא שמות' משבת שלפני יום טוב, כיון שבשבת שלאחר מכן לא יקראו פרשה זו אלא את הקריאה של שבת חול המועד, ומ"מ בדיעבד אם התחיל לקרוא משבת שלפני כן, אין צריך לחזור ולקרואה. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' עח) כתב, שאפשר להתחיל לקרוא שמות' כבר משבת שלפני יום טוב, שהרי בה מתחילים לקרוא פרשה זו במנחה, וכן הורה הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ז ס"א).

27) ואם לא קרא שמות' בשבת קודם מנחה, כתב הקצות השלחן (שם) שיקרא אחרי מנחה, ולא יסמוך לקרוא אחרי שבת כדעת הטורחים שאפשר לקרוא עד יום רביעי כמבואר בשו"ע, משום שאין זה אלא בדיעבד, וכן משמע להלן (ס"ק יב) שכתב שלכתחילה לכולי עלמא יש לקרוא שמות' בשבת.

28) ובשבת חול המועד, שאין קוראים בו מסדר הפרשיות אלא קריאה של שבת חול המועד, דעת הגרי"ש אלישיב (הערות למסכת ברכות ח)

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רַפּוֹ

המשך מעמוד 128

[משנ"ב ס"ק ט]

קָדָם מוֹסֵף אֶף בְּלִי קְדוּשָׁה, אֶבֶל בְּלֵאוּ הִכִּי אֵין לְהַקְלִי¹⁵.

15) אולם אם אין לו כלל במה לקדש אף לאחר שהתפלל מוסף, כתב השו"ע לקמן (סי' רפט ס"ב) שמותר לכל אדם לאכול בלי קידוש, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק י) שהוא כדי שלא לבטל מצות עונג שבת.

[משנ"ב ס"ק יז]

שְׁהוּא תְּדִיר¹⁶.

16) ואם לא התפלל תפילת שחרית ומוסף הגיע זמן תפילת מנחה, כתב לעיל (סי' קח ס"ק טז) שיתפלל תפילת מנחה ואחר כך מוסף ולאחר מכן שחרית. ומה שמקדים תפילת מוסף לתפילת שחרית, ביאר הא"ר (שם ס"ק ו) שתפילת מוסף עדיין לא עבר זמנה, מה שאין כן תפילת שחרית שכבר עבר זמנה ומתפלל אותה רק בתורת תשלומין.

[משנ"ב ס"ק יב]

לא מְקַרְיָ סְעוּדָה גְּדוּלָה¹⁷ וכו', סְעוּדָת נְשׂוּאִין¹⁸ אוּ בְּרִית מִלָּה¹⁹.
17) וסעודת יום טוב, כתב לעיל (סי' רלב ס"ק כד) שגם היא לא נקראת סעודה גדולה. ובשעה"צ שם (ס"ק כא) הביא, שהחזי אדם כתב שנקראת סעודה גדולה, וכתב על זה השעה"צ שדבריו צ"ע, שהרי מבואר בבית יוסף (שם) שסעודת יו"ט לא נקראת סעודה גדולה.

18) ואין הכוונה לסעודת הנשואין עצמה, שהרי אין נושאין נשים בשבת, אלא ביאר הפתח הדביר (סי' רלב אות י) שהכוונה לסעודת שבע ברכות.

19) וכן סעודת פדיון הבן, כתב לעיל (סי' רלב ס"ק כד) שאם ישנם הרבה אנשים ולכן נמשך זמן הסעודה, נקראת סעודה גדולה.

ובשו"ת שלמת חיים (סי' רנה) כתב, שהרוצה להחמיר כדעת הגר"א בדאי נכון לחזור ולקדש קודם הסעודה.

[משנ"ב ס"ק ח]

דְּכָל זֶה הוּא בְּכָלֵל אֶכְלִיל עֲרֵא¹³.

13) ואם יעמיד שומר שזיכיר לו להתפלל מוסף אחר שיאכל, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' רנו) שמדברי הגר"א כאן נראה שלא מעילה עצה זו.

[שעה"צ ס"ק ז]

וְעֵין בְּסִימָן תַּרְלַט לְגַבִּי סָפָה מַה שְּׁתַּבְּנוּ שֶׁם בְּנָה, וְהוּא הִדִּין הַקָּא¹⁴.

14) שכתב שם (בס"ק טו) לענין חיוב אכילה בסוכה, שהאוכל תבשיל העשוי מה' מיני דגן, לדעת השו"ע צריך דוקא שיקבע סעודתו על זה, ולדעת המג"א דינו כפת, שיותר מכביצה חייב בסוכה, ולענין פת הבאה בכיסנין כתב (שם), שאם אוכל יותר מכביצה חייב בסוכה.

ולענין אכילה קודם תפילת מנחה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' רלב ס"ק לד) שמותר לאכול מתבשיל העשוי מחמשת מיני דגן אפילו בכמות מרובה כל עוד שלא קבע עליו סעודה, וכמו אכילת פירות.

ומה שנהגים להקל ולעשות קידוש בבית הכנסת בשמחת תורה וכו' קודם תפילת מוסף, ולאכול פת הבאה בכיסנין אפילו יותר משיעור כביצה, ביאר הגר"ש אויערבך (שש"כ פני"ב הע' נב) שאין לחשוש שמא ישכח להתפלל, כיון שברבים יזכירו אחד לשני ונכמו שכתב המשנ"ב לקמן בהקדמתו (לסי' תרסט). והוסיף הגר"ש אויערבך (בח"ג שם), שאף יחידים ההולכים לביתם בשמחת תורה ומקדשים ואוכלים פת הבאה בכיסנין יותר מכביצה, סומכים על זה שכשיש זמן קבוע לתפילה מותר, וכמו שכתב בשעה"צ לעיל (סי' רלה ס"ק ט).

הִלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן רַפּוּ רַפּוּ רַפּוּ

המשך מעמוד 106

בלילה לתאבון, וחל ערב פסח בשבת, כתב לקמן (סי' תע ס"ק יא) שלא כדאי שיבטל סעודת שבת לגמרי בשביל זה, ויזהר לאכול באופן שלא יפריע לו לאכול מצה בלילה לתאבון.

[ביה"ל ד"ה אסור]

אם הוא רק מדברי קבלה וכו', או הוא מדאורייתא, ועין לקמן בסימן תיח ותקע"ז. (7) שכתב השו"ע לקמן (סי' תקע ס"ג), שאיסור תענית בשבת יום טוב הוא מדאורייתא, ולכן מי שנשבע להתענות בפירוש בשבת או ביום טוב, לא חלה עליו התענית, אבל אם נשבע להתענות ביום שאיסור התענית בו מדרבנן, כתב השו"ע (שם, ובסי' תיח ס"ג) ששבעתו חלה וצריך להתענות בו.

[משנ"ב ס"ק ב]

ומקל-שכן ביום-טוב, מלבד בראש-השנה.

(5) וכן כתב לקמן (סי' תקצו ס"ק ב) שמותר להתענות בראש השנה כשמתפלל עד חצות, וכמו שכתב הרמ"א לקמן (סי' תקפד ס"א), והוסיף שם (ס"ק ה) שדוקא בפיוטים ותפילות מותר להאריך בראש השנה אף לאחר חצות, אבל בניגונים אין להאריך. ואם חל ראש השנה בשבת, כתב (שם) שלא יאריך לאחר חצות.

[משנ"ב ס"ק ג]

וכמעט קרוב לאסור האכילה, פיון שמשער שיזיק לו.

(6) ולענין איסטניס שצריך להתענות בערב פסח כדי שיוכל לאכול מצה

הִלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן רַפּוּ רַפּוּ רַפּוּ

המשך מעמוד 132

לקדש אפילו על משקה שאינו חמר מדינה.

[ביה"ל ד"ה חובת קדוש]

וכדלעיל סימן פט סעיף ג, פשוט דצריך לקדש מתחלה.

(13) ובביאור דבריו כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ב סי' כח), שאף שהיה מקום לומר שחכמים לא תיקנו חיוב קידוש אלא בעת שהיא זמן סעודה של כולם, ולא בזמן שאין הרבים רגילים לאכול בו, כגון כאן שהוא קודם תפילה, מ"מ הדין הוא שחובה לקדש באופן זה אף קודם התפילה. וחולה שדי לו במוזנות מבושלים שאין עליהם שם פת, כתב בשו"ת אגרות משה (שם סי' כו) שלא יקדש, כיון שאין זו סעודה, ונמצא החולה שותה יין קודם התפילה לחינם. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ב הע' לו) שאם צריך החולה לאכול מוזנות מבושלים, עדיף שיקדש ויאכל עוגה מאשר שיאכל דייסה כדי צרכו בלא קידוש, שהרי לדעת המג"א אף אכילה זו נחשבת סעודה.

אולם אם די לו באכילת פירות ואינו צריך לאכול כוית דגן, דעת הגרש"ז אויערבך (שם פ"מ הע' צג) שאפשר שנחשב החולה כאילו אסור בסעודה, ולא חלה עליו חובת קידוש. וכן כתב הגר"ח קניבסקי (שבת לישראל) שאלה מא עמי תעו) שחולה הצריך לאכול פירות לפני התפילה יאכלם בלא קידוש, שבאופן זה לא נחשב הקידוש כקידוש במקום סעודה.

וכן חולה שיכול לאכול כל כוית וכוית בזמן של יותר מכדי אכילת פרס, דעת הגרש"ז אויערבך (שם פ"ב), שיתכן שאין זה נחשב כלל סעודה, כמו שכתב המשנ"ב לקמן (סי' תקסח ס"ק ה) לענין תענית שלא הפסיד את תעניתו באכילה זו, ולמה יהיה מותר לקדש ולשתות יין, וסיים שלא נזכר דין זה בפוסקים וצ"ע.

ובאופן זה לא יועיל לצרף את דעת הסוברים שאשה חייבת בתפילה. (9) וכן לשתות תה וקפה קודם התפילה כדי שיוכל לכיין ודעתו ולהתפלל, כתב שם (ס"ק כב) שמותר, ובפרט במקומות שרגילים לשתות משקים אלו, ואין הדעת מתישבת בלעדיהם. והוסיף, שכל זה כששותה אותם בלא סוכר וחלב, אבל לשתותם עם סוכר או חלב אסור. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ח]

דנוהגין להקל בזה בשחרית בקדינותינן (10) וכו', ב"ה 'על שר'.

(10) וכן לגבי כוס ברכת המזון, כתב לעיל (סי' קפב ס"ק ז) שיש לסמוך על דעת המקילים לברך על שכר אף כשהיין מצוי, וכן כתב בב"ה"ל לקמן (סי' רצו ס"ב ד"ה אם הוא) לגבי הבדלה, שמותר להבדיל על שכר כשהוא חביב.

(11) ובמדינות שבהן הי"ש הוא חמר מדינה, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ל) שאפשר לקדש עליו ביום לכתחילה אם הוא חביב עליו, ומ"מ יש להזהר שהכוס תחזיק רביעית, ושישתה מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית. ובשעת הדחק, שאינו יכול לשתות כמלא לוגמיו מן היי"ש, ואין לו יין ושאר משקים, כתב שם שאפשר לסמוך על דעת הסוברים ששתית כל המסובים מצטרפת למלא לוגמיו.

[שעה"צ ס"ק ג]

ודלא פתחיה יוסף שקטב דרצת הטור להקל.

(12) וראיתו, ממה שכתב הטור ז"א אין לו יין יברך על השכר או שאר משקין תחילה, ולא הזכיר שהמשקים צריכים להיות 'חמר מדינה' וקא, וכמו שהזכיר לגבי קידוש הלילה, ומשמע שבשחרית מותר

הִלְכוֹת שֶׁבֶת סִימָן רַצָּן רַצָּן רַצָּן

המשך מעמוד 138

שהיא ברכה על החכמה, ואין מבקשים זיכרון מאתך, עד שיבדיל, כפי הטעם השני שאין לבקש עד שיבדיל.

[ביה"ל ד"ה אומרים]

דעקר הקדלה נתקן פתפת ערבית ולא פתפת שחרית.

(4) ובביאור דברי רעק"א שסובר שאומר הבדלה בתפילה הראשונה של ההשלמה בשחרית, כתב בחי' הגר"ח (סטנסייל ב) שהבדלה אינה מסדר תפילת ערבית של מוצאי שבת, אלא שתיקנה בתפילה הראשונה

(8) ובטעם הדבר שנוטה הברכה מתחיל ביאתה חונן' ואחר כך מבדילים ולאחר מכן מבקשים זיכרון מאתך, ביאר הגר"א שהוא כדי לקיים את שני הטעמים שהובאו במשנ"ב ובשעה"צ (סי' ב) שבגללם נקבעה ההבדלה בתפילה בברכה זו, שלטעם שקבעה בברכת החכמה, יש לפתוח תחילה בחכמה ואחר כך להבדיל, שאם אין חכמה לא שייך להבדיל בין דבר לדבר, ולטעם שאסור לתבוע את צרכיו עד שיבדיל, צריך בתחילה להבדיל ואחר כך לבקש, ולכן מתחילים ביאתה חונן'